

Spoločnosť a kultúra v období transformácie

Pod názvom *Ďalší prechod (Another Transition)*. *Politika a kultúra v strednej Európe 1945–49* usporiadala Škola slovanských a východoeurópskych štúdií Londýnskej univerzity v dňoch 12.–17. apríla 1998 medzinárodnú konferenciu venovanú problematike povojnového vývoja v strednej Európe. Ako vyplynulo zo samotnej konferencie, organizátori pojmom „stredná Európa“ označili európske krajiny spadajúce do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu, okrem bývalej Juhoslávie. (Za kuriozitu možno označiť polooficiálny protest slovenskej ambasády proti takémuto vyčleňovaniu Slovenska zo strednej Európy.)

Cieľom podujatia a azda i prvotným impulzom pre jeho zorganizovanie bola snaha preskúmať základné momenty, v ktorých sa najzreteľnejšie prejavuje „prechodovosť“ transformačných období spoločnosti, čo možno označiť za aktualizujúci rozmer konferencie. Ten však neprekryl úsilie o detailnejšie prieniky práve do špecifického obdobia rokov 1945–1949 a porovnanie vývoja v jednotlivých krajinách strednej Európy. Účasť bádateľov zo všetkých krajín strednej Európy (vrátane Poľska a Nemecka), z Veľkej Británie a USA, ako i široký tematický záber jednotlivých príspevkov podčiarkovali ako najcennejšiu práve možnosť vzájomných komparácií. Počas piatich dní odznelo takmer šesťdesiat príspevkov v rámci viacerých sekcií - všeobecná politická situácia; atmosféra v kultúre; kompromisy literatúry; úloha tlače; premeny jazyka; židia v povojnovej strednej Európe; rómska problematika; priatelia a nepriatelia, Slovanstvo; Briti a Američania v strednej Európe.

Z tohto množstva referátov, ktoré by mali byť v krátkom čase súborne publikované

v zborníku, spomeniem aspoň niektoré, bezprostredne sa týkajúce slovenskej či česko-slovenskej problematiky. *Ludwig Richter* (Lipsko) sa vo svojom faktograficky ladenom príspevku venoval zmenám v poetike nadrealizmu a katolíckej moderny po roku 1945, ako i zmenám v prijímaní nadrealistickej tvorby literárnou kritikou v tomto období. *Katleen Hayes* (Praha) analyzovala ranú tvorbu Dominika Tataruku. Poukázala na východiská a riešenia existenciálnej problematiky od prvých Tatarkových próz po Farskú republiku. V sekcii venovanej židovskej problematike *Peter Petro* (Britská Kolumbia) predstavil prípad Rudiho Vrba a Jozefa Lánika. Historik *Slavomír Michálek* (Bratislava) informoval o kompenzáciách za znárodnený americký majetok v ČSR do roku 1948. V inej sekcii, zameranej na otázky fungovania médií, *Petra Bombíková* (Bratislava) popísala a zhodnotila pozíciu denníka *Národná obroda* v rokoch 1945–48 ako mediátora politickej a kultúrnej koncepcie povstaleckej generácie.

Veľký ohlas medzi zúčastnenými vzbudili najmä príspevky, ktoré sa zaoberali problémom ľavice a ľavicovej orientácie v povojnovej situácii. Viacerí prednášajúci konštatovali, že po roku 1945 existovali v strednej Európe viaceré paralelné ľavicové koncepcie, postupne však boli, často mocensky, eliminované komunistami. Z takéhoto hodnotenia situácie vychádzal vo svojej precíznej analýze publicistiky Václava Černého v rokoch 1945–49 *Peter Bugge* (Aarhus, Dánsko). Podobne i *Michal Bauer* (Budejovice) v príspevku nazvanom *Rok 1948: Od socializmu k socializmu* konštatoval, že už od roku 1945 vývoj v ČSR jasne smeroval k socializmu, lišili sa len názory na jeho reálnu podobu. Z iného pohľadu ilustroval *Vladimír Macura* (Praha)

postupujúcu „sovietizáciu“ kultúry v Česko-slovensku na príklade ruského prekladu známej Karafiátovej detskej knihy *Broučci* z roku 1947, v ktorom došlo až k neuveriteľným posunom, eliminujúcim základné chiliaistické východisko pôvodného textu.

Konferencia ponúkla množstvo podnetných úvah. Popri vlastných príspevkoch bolo zaujímavé sledovať i konfrontáciu pohľadov „zvnútra“ a „zvonku“ na situáciu strednej Európy, kde sa ukázal takmer anti-favicový prístup zo strany účastníkov z krajín strednej Európy oproti jemnejšiemu a otvorenejšiemu pohľadu bádateľov z Británie a USA. I preto treba ľutovať, že vďaka nabitému programu konferencie nezostalo dostatok priestoru pre diskusiu o jednotlivých problémoch.

Petra Bombíková

Rozprava o metódach

Skutočnosť, že obzretie sa za tvorivými výsledkami slovenskej literárnej vedy nemusí byť len známkou nostalgie, ale predovšetkým nových bádateľských očakávaní, potvrdil 9. júna tohto roku odborný seminár *Metodologické problémy výskumu romantizmu a realizmu* usporiadaný na pôde Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Organizátori podujatia si za cieľ vytýčili „predstaviť výskumnú kontinuitu medzi staršou, strednou a mladou generáciou, zaoberajúcou sa danou problematikou“. Vedľa nedávno jubilujúcich reprezentantov staršej generácie, profesorov Edmunda Hlebu a Pavla Petrusa, ktorých dielu bolo toto stretnutie i venované, tak zasadli zástupcovia mladšej a najmladšej (nastupujúcej) generácie literárnych vedcov – najmä študenti doktorandského štúdia.

V nabitom programe jednodňového seminára odznelo spolu jedenásť príspevkov. Rozdelené boli do troch menších blokov,

pričom prvým dvom dominovala téma romantizmu a poslednému téma realizmu.

V úvode prvého „romantického“ bloku vystúpil E. Hleba s príspevkom *S. B. Hroboň – básnik viery a lásky všehrajmej*. Poukázal v ňom na fenomén HROBOŇ nie ako na básnický typ, ale ako na zásadný bádateľský problém, ktorý ho (ako čitateľa a vedca) púta svojou nevyčerpateľnosťou už niekoľko desaťročí. Podčiarkol najmä niektoré exaktné ťažkosti pri výskume Hroboňových textov: od elementárnej nečitateľnosti jeho rukopisov (a rukopisu ako takého) až po ich interpretačnú vzdorovitosť vo fáze textovej analýzy. V intenciách metodologického zamerania seminára J. Sabol (*K typológii metafory v poézii*) a F. Štraus (*Verš a žáner v slovenskej romantickej poézii*) upozornili na skutočnosť, že vhodne aplikovaná teória metafory a teória verša sú jednými zo základných predpokladov efektívnej interpretácie (i) romantickej poézie. I. Vaško (*Črta k novému čítaniu romantickej a parnasistickej poézie*) zasa poukázal na Sládkovičove a Hviezdoslavove religiózne inšpirácie, ale i priame textové odkazy k *Biblii* a vyzdvihol uplatnenie poznania tohto faktu pri novej odbornej percepcii ich textov.

Druhý blok príspevkov (s dominujúcou témou romantickej prózy) naznačil nateraz nedopovedanú diskusiu o slovenskej romantickej historickej próze, ktorej charakter dáva tušiť, že sa vo svojom vnútri vyznačuje vlastnosťami a funkciami, ktoré sa doteraz vedecky nevyhodnocovali. Inšpirujúco (a to nielen do záverečnej diskusie) vyznel najmä príspevok M. Součkovej (*Modelovanie personálnej témy v romantizme – Na textoch J. M. Hurbana a J. Kalinčiaka*), ktorý aktualizoval doteraz nie veľmi exponovanú otázku pragmatických motívácií vzniku romantických próz.

Nosným príspevkom posledného – realistického bloku – sa stal príspevok P. Petrusa *Obraz realizmu v slovenských literárnohistorických syntézach*. Vyznačoval sa ojedinelosťou vo výbere témy i jej spracovaní. Jeho autor